

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ'NİN YÜKSEKÖĞRETİM YASA TASLAĞI'NA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

ŞUBAT 2013
RAPOR

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	2
FELSEFİ-TEORİK NEDENLER.....	2
TARİHSEL NEDENLER.....	3
SOSYO-KÜLTÜREL NEDENLER.....	3
EKONOMİK NEDENLER.....	4
TASLAKTA YER ALAN BAZI KONULAR.....	4
MADDELERE İLİŞKİN ÖNERİLER.....	5
RAPOR	7
FELSEFİ-TEORİK NEDENLER.....	8
TARİHSEL NEDENLER.....	8
SOSYO-KÜLTÜREL NEDENLER.....	9
EKONOMİK NEDENLER.....	9
TASLAKTA YER ALAN BAZI HUSUSLAR.....	10
MADDELER DÜZEYİNDE AYRINTILI GÖRÜŞLER.....	14
ÖZET OLARAK ÖNERİLER.....	21

YÖNETİCİ ÖZETİ

Yaklaşık otuz yıldır tartışılan ve her seçim döneminde çeşitli vaatlere konu olan 2547 sayılı yasa, Türk eğitim tarihi açısından son derece önemlidir. Toplumsal etkisi bir yana, 2547 sayılı yasa, 1982 anayasasından önce çıkmış olup, anayasanın ilgili maddeleri bu yasa dikkate alınarak düzenlenmiştir. Böyle bir yasanın, ilk kez bu denli kapsamlı bir şekilde tartışılıyor olması son derece olumludur. Taslak hazırlama sürecinde, ilgili tüm paydaşların doğrudan veya dolaylı olarak sürece dâhil edilmesi sevindiricidir. Tartışmalı ve eksik yönler olsa bile, yasa taslağının hazırlanma süreci farkındalık oluşturma ve görüş alışverişi açısından ciddi faydalar sağlamıştır. Ancak, bu kadar geniş kapsamlı tartışmadan başarılı bir sonuç çıkmaması, bundan sonra yapılacak çalışmalarını da olumsuz yönde etkileyebilir.

Daha önceki yükseköğretim yasalarının, çıkarıldıkları dönemler gereği, ulus devlet bekasını öne çıkararak nitelik taşımaları, kendi şartları içinde doğal kabul edilebilir. Tarihi hadiseleri kendi şartları içinde değerlendirirken, bugünlerde çıkarılmaya çalışılan yasa için 20 sene sonra ne denileceğini tahmin etmeye çalışmak, yapıcı bir meta analizi kolaylaştırabilir. Bu suretle, günümüzü daha iyi şekillendirmeye çalışmak mümkün olabilir. Satır aralarına bakıldığında, taslağın endoktrinasyon içermeyen, demokratik, özgürlükçü, kaliteyi esas alan çoğulcu, hesap verebilirliğe açık, rekabetçi, katılımcı, kendi kendine öğrenen, çok kaynaklı gelir yapısına sahip bir yükseköğretim sistemi öngördüğü ifade edilebilir. Yirmi sene sonra, bu taslaktaki hedeflerle, gerçekleşme düzeyleri karşılaştırıldığında gerçek fotoğrafı görmek mümkün olacaktır. Ancak genel olarak bakıldığında, arzulanan hedeflerle ortaya konulan mekanizmalar pek uyuşmamaktadır. Bu düşünceleri doğuran kanıtlar aşağıda tartışılacaktır. İlgili paydaşların görüşleri alınmasına rağmen, hazırlanan taslak Yüksek Öğretim Kurulu'nun kendi varlığını güçlendirerek korumasını sağlayacak niteliktedir. Yapılan eleştirilerin bir kısmı kurulu otorite tarafından "dikkate alınmış" ve bazı küçük değişikliklere "izin verilmiştir". Yani, kurul "makul" gördüklerini dikkate almış ve bu süreci demokratik tutumun bir göstergesi olarak deklare etmiştir.

Taslakta, haklı olarak dünyadaki ve ülkemizdeki değişim ve gelişmelere vurgu yapılmakta, değişimin zarureti vurgulanmaktadır. Ancak, yükseköğretim meselesi sadece "güncel" olan değişimlere uyum sağlamaktan ziyade bir milletin zihinsel sermayesinin ve mantalitesinin sorgulanmasını ve dönüşümünü içeren bir meseledir. Teknokratik bir bakış açısıyla, demir-çelik politikalarını şekillendiriyormuş gibi, çağdaş olana uyum sağlamaya yönelmiş olan bir taslakla zihniyet dönüşümü hayata geçirilemez. Çok derinlerde yatan bazı nedenler anlaşılmadan, gerçek ve kalıcı bir çözüm üretmek güçtür. Bu nedenlerden bazıları aşağıda kısaca sıralanmıştır:

FELSEFİ-TEORİK NEDENLER:

Bilgiyi nakil nesnesi olarak tanımlayan bir gelenekten geliyoruz. Bilgiyle ilişkimiz, ne yazık ki felsefeden beslenmeyen, estetikten uzak, bürokratikleştirilmiş, tarihsel olarak merkezi otoritenin gölgesi altında, nakle dayalı bir görünüm arz etmektedir. Bu nedenlerden dolayı sorun, bir yasa meselesi olmayıp bir zihniyet ve paradigma sorunudur. Mevcut paradigma kendini korumak için, yeni bir paradigmaya hayat hakkı tanımaz. Zira Einstein'ın deyişiyle "bir sorun onu oluşturan düşünce düzeyi ile çözülemez". İnsanın tabiatı, bilimin doğası, tefekkürde yenilenme ve benzeri konular ciddi olarak tartışılmalı ki yeni bir paradigmadan bahsedilebilsin.

TARİHSEL NEDENLER:

İlmiye sınıfının güç ve iktidarla olan ilişki biçimi, tarihsel olarak bilim müesseselerinin içe kapanan ve bilginin gücünü varlıklarının idamesi için kullanan bir hüviyete yönelmesine sebep olmuştur. Nizamiye Medresesi'nden başlayan ve Fatih Sultan Mehmet dönemi gibi kısa dönemler hariç, merkezi otoritenin fizik ve düşünce çevresinden ayrılamayan bir ilmiye sınıfı bugün de bu duruşunu devam ettirmektedir. Cumhuriyet dönemindeki “yeniye eskinin içinde yeşertmekten yoksun” tavır nedeniyle yaşanan kırılma, üniversiteleri “devlet dairesi”ne dönüştürmüştür. Cumhuriyetin başından beri siyaset kurumunun, kamu kaynağı kullandığı için üniversiteyi işin tabiatını aşan şekilde etkilemeye çalıştığı somut bir gerçektir. Bugün de ilmiye sınıfı, kendi pozisyonunu korumak için “özgün bir yeniye arayan” değil, “dünü mükemmelleştirmeye çalışan” bir tutum sergilemektedir. İktidar ve güçle ilişkisini gözden geçirmiş, bilime dayalı bir insan ve âlem tasavvurunun peşinde olan bir “epistemolojik topluluk” oluşturmaya çalışmak, başlangıçta işe yarayabilir. İlk adım, tabii olarak kendi varlığını sürdürme gayretinde olan YÖK'e kendi yasasını hazırlatma haksızlığından vazgeçmek olabilir.

SOSYO KÜLTÜREL NEDENLER:

Türkiye'de akademisyen ve yükseköğretimde yönetici olabilmenin yol ve şartlarına bakıldığında konunun sosyo-kültürel boyutunun önemi daha iyi anlaşılacaktır. İki soru açıklayıcı olabilir:

- Mevcut işleyiş içinde, yükseköğretimde yönetici veya akademisyen olmak için hangi bireysel, sosyal, siyasal, etnik, inançsal ilişkiler kullanılmaktadır?
- Bu ülke gerçekten en yeteneklilerini akademik camiaya kazandırmada ne kadar başarılıdır?

Üniversiteye intisabın kökenleri araştırıldığında, muhtemelen entelektüel haz, zekâ ve tabii tecessüsten ziyade geçim gaailesi, statü sembolü, sınıfsal hareket talebi gibi değişkenlerin kısmen öncelikli olduğu fark edilecektir. Uluslararası tecrübesi olan, şehir kökenli yetenekli kişilerin üniversiteye intisap oranı bu argümanın sağlaması olabilir.

Hazırlanan yasa taslağı, asistan sosyalizasyonunu, üniversiteye intisap kültürünü, bilimin itibarını yükseltmeyi hedef olarak ortaya koymamaktadır. Toplumun zekâ kaymağı olan gençleri akademik hayata çeken, bilim kültürünün hâkim olduğu, gençlerin ülkesi ve insanlık için bazı hedefleri içselleştirdiğı, ders geçmek veya diploma almaktan önce “yetişme”yi öne çıkaran, topluma ve ekonomiye katma değer yaratan bir üniversite inşa etmek için bunun mekanizmalarının kurulması gerekir. Daha da önemlisi, değer, etik ve kültür konuşulmadan hukuk konuşulmamalıdır.

EKONOMİK NEDENLER:

Dünya çapındaki üniversitelerin ortak özelliklerinden biri, devasa bütçeler üzerindeki hükümleridir. Sadece Harvard Üniversitesi'nin bütçesi bile Türkiye'nin bütün üniversiteleri ve okulları dahil, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden daha fazladır. Yani var olan rekabet, tahayyül sınırlarını aşmaktadır. Bu üniversiteler neoliberal politikalara dayalı ekonomik işletmelerdir. Oysa mevcut yasa taslağı, mali hususları tümüyle maliye bürokrasisine havale etmiş durumdadır. Bunun böyle olmasını maliye bürokrasisi talep etmektedir. Rektörlerin bütçe artırımını için hatırlı kişileri kolladığı bir düzeni universal diye nitelendiremeyiz. Sadece mali hususlardaki bu yaklaşım bile, çağdaş bir üniversite kurulamayacağını işaretidir. Maliye bürokrasisinin üniversiteyi diğer devlet dairelerinden ayırması için bir sebebe ihtiyacı var görünmektedir. YÖK'ün üniversiteler üzerindeki, maliyenin de YÖK üzerindeki bu korporatist tavrı yasa nasıl değişirse değişsin gerçek bir akademik topluluk oluşamayacağını göstermektedir.

TASLAKTA YER ALAN BAZI KONULAR

Değerler: Mevcut yasada aşırı idealize edilen ideolojik değerlerin taslaktan çıkarılmış olması olumludur. Ancak taslağın dayandığı değerler tümüyle neoliberal ekonomi anlayışını yansıtmaktadır. Bu süreç beraberinde "değersizleşme"yi getirecektir. Değerlerin ifade edilmesinde milli olandan evrensel olana giden bir bakış açısına ihtiyaç vardır. İtaat ve kontrol kültürü yerine, sorumluluk kültürü öne çıkarılmalıdır. Yasa, idari tedbirlerle denetleme anlayışından vaz geçip, kültür ve atmosfer oluşturmaya odaklanmalıdır. Taslağın üniversite anlayışında Napolyonistik kalıntılar, Humboldian eğilimler ve Anglo-Sakson özentiler bulunmaktadır. Bu konuda net bir karar verilmesi yararlı olacaktır.

İlkeler: Onlarca madde ve fıkra genel gerekçede belirtilen beş temel ilkeye aykırıdır. Her bir maddenin, iç tutarlılık sağlama gayesiyle bu ilkelere uygun olup olmadığının sorgulanması ve madde uygunsa yazılması gerekir. Aksi halde temel ilkeler formalite olarak konulmuş gibi algılanabilir.

Amaç: Taslak, mevzuat odaklı olmaktan ziyade insan odaklı olarak yeniden yazılmalıdır. Öğrencinin ve öğrenmenin merkeze alındığı bir bakış açısı yararlı olabilir.

Kalite: Avrupa Birliğinde bağımsız Kalite Ajansı olmayan ülke kalmamışken, Türkiye'nin bürokrasiyle kaliteyi denetlemeye çalışması anlaşılır görünmemektedir. TYK özerk bir Kalite Ajansı kurulması için bir takvim ve alt yapı hazırlanmalıdır.

Dil ve üslup: Türkiye Yükseköğretim Kurulunun Görev ve Yetkilerinin ele alındığı Madde 7'de olduğu gibi, taslağın genelinde planlayan ve koordine eden bir organizasyon dilinden çok, her şeyi doğrudan veya dolaylı olarak denetleyen, buyurgan bir üslup yer almaktadır. Popüler literatürün kavram ve terimlerinin ziyadesiyle kullanılması ayrı bir dil tartışmasını gerektirebilir.

MADDELERE İLİŞKİN ÖNERİLER

1. Yükseköğretimle ilgili hususlar Anayasadan çıkarılmalıdır.
2. Yasa taslağı 10 sayfayı geçmeyecek şekilde çerçeve bir yasaya dönüştürülmelidir.
3. Üniversiteler özerkliğe hazır değil diyerek üniversiteleri aşırı merkezi bir kontrolle yönetmek, üniversite kavramının özüne aykırıdır. Üniversiteler özerkliğe hazır değil demek, toplum demokrasiye hazır değil diyen elitistler gibi düşünmek anlamına gelebilir.
4. Genel gerekçedeki kurumsallaşmış, kurumsallaşmamış üniversite ifadeleri çıkarılmalıdır. Kurumsallaştığı ifade edilen üniversitelerdeki denetleme raporlarına bakıldığında bunun işlevsel olmadığı görülecektir.
5. Madde 6'daki, TYK'yı planlayan, koordine eden, değerlendiren teşkilat olarak tanımlamakta yarar vardır. "Düzenleyen, denetleyen" ifadeleri TYK'yı eskisinden daha güçlü, bürokratik olarak büyümüş, buyurgan yapıya yönelteceğinden çıkarılmalıdır. Üniversitelerle ilgili tüm maddelerde TYK üniversite özerkliğini ortadan kaldırmaktadır.
6. Madde 7'deki c, ç, d, ı, m, o fıkraları üniversitelerin karar vermesi gereken konularda TYK'yı merkezi otorite haline getirmektedir. Yeniden yazılmasında yarar bulunmaktadır.
7. Madde 8'deki iki alternatif de mevcut yapının devamı niteliğindedir. Üyeleri kimin seçeceğine odaklanılmaktadır. Kimin seçeceğinden ziyade, kimin seçileceği önemlidir. Tavassutla üye atanan kurumlarda yaratıcı çözümler üretilememektedir. Madde 9 için de aynı şey geçerlidir.
8. Madde 11'deki Rektörler Kurulu tümüyle yeniden ele alınmalı ve operasyonel projeler üretebilecek küçük bir yapı kurulmalıdır. Bu kurul, yeni kurulan üniversitelere koçluk yapmak için rehberlik modelleri de geliştirebilir.
9. Madde 12'deki Üniversite Konseyi, hayata geçmesi zor kurgusal bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle çıkarılmasında yarar vardır.
10. Madde 13'teki rektörün görev ve yetkileri, büyük ölçüde bölüm ve fakültelere bırakılmalıdır. "Bölümlerin olumlu görüşü alınarak" ifadeleri akademik özgürlük için yeterli değildir. Rektör seçimlerinin üniversitelerde yarattığı facialar somut kanıtlarıyla ortadadır. Seçimlerde ortaya çıkan oy dağılımı çoğu kez dikkate alınmamaktadır. Öğretim üyelerinin kendini figüran gibi hissettiği göstermelik seçimler yerine, Sayın Cumhurbaşkanı belli kıstaslar dahilinde projeleriyle başvuran adaylar arasından doğrudan atama yapmalıdır. Böylece üniversiteler yıpranmamış olacaktır.
11. Madde 19'daki Meslek Yüksek Okulları TYK dışına çıkarılıp sektör temsilcileri ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın ortak bir konseyine devredilmelidir.
12. Madde 20 ve 21 bölüm başkanlıklarının ve anabilim dallarının kendi birimlerini akredite standartlar çerçevesinde yönetebileceği biçimde yeniden yazılmalıdır.
13. Madde 27'deki yabancı üniversite uygulamasından vaz geçilmeli ve özel üniversiteler sisteme adapte olduktan sonra ayrıca ele alınmalıdır.

14. Mali hususlar yasa taslağında net olarak belirtilmeli ve maliye bürokrasisinin bakış açısı sorgulanmalıdır. Sekizinci Bölüm tümüyle yeniden yazılmalıdır.
15. Madde 29'daki vakıf üniversiteleri kamu tüzel kişilik hüviyetini korumalıdır. Vakıf Üniversiteleri özel üniversitelere değil, Devlet Üniversitelerine yaklaştırılmalıdır.
16. Madde 50'de yer alan Kalite Kurulu ve diğer bürokratik birimlerden vazgeçilmelidir. Büyük bir kurula dönüştürmeden, yalın ve bağımsız bir Kalite Ajansı kurulmalıdır. Bu ajans ulusal veya uluslararası akreditasyon kuruluşlarının da desteğiyle dereceleme konusunda yıllık bildirimler yayımlamalı, ancak yaptırımı olmamalıdır. Yeni üniversitelere TYK koordinasyonunun yanı sıra özerk kuruluşlarla koçluk yapılmalıdır.
17. Madde 51-59 da yer alan atama ve yükseltme ve yetiştirmeler bürokratik süre ve şartlarla değil yetenek avcılığına izin veren bir yapıyla yönetilmelidir.
18. Taslakta çeşitlilik sadece özel ve yabancı üniversite kurulmasıyla ilişkilendirilmektedir. Oysa kastedilen çeşitlilik fonksiyonlar ve süreçler açısından çok boyutludur; standarttan uzak esnek yapılar kurmayı hedeflemektedir. Taslak bazı endişelerle her standardın merkezden belirlendiği katı bir yapıyı öngörmektedir. Bu yapıyla çeşitliliği sağlayacak esnek modeller kurmak mümkün değildir. Örneğin belirli maaş skalalarıyla, yüksek rekabete girebilecek iyi öğretim üyelerini ve profesyonel idari kadroları üniversitelere çekmek zordur. Çeşitlilik, merkeziyetçi standardizasyondan olması gerektiği kadar kaçınmakla gerçekleştirilebilir. İhtisas üniversitesi, araştırma üniversitesi, eğitim ağırlıklı üniversite, sektör odaklı üniversite gibi pilot çalışmalara izin veren esnek bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu arada Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK gibi kuruluşlar en iyi 4-5 üniversiteyle Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu'nun önerileri doğrultusunda özel protokol yapıp 5 yıllık özel hedefler isteyebilirler. Bu anlayışın yasal düzenlemelerle vurgulanmasında yarar vardır.
19. Yükseköğretim Kanunu muhakkak surette ortaöğretimi dikkate alarak hazırlanmalıdır. Taslakta bu yönde bir cümle dahi geçmemektedir.
20. Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunun hedefleri yasaya yansıtılmalıdır.
21. Milli ve olimpik sporcuların üniversiteye kabulleri konusunda özendirici tedbirler alınmalıdır.
22. Ekonomik durumu zayıf öğrencilerin sadece başarılı öğrencilere sınırlı burs yaklaşımıyla değil uzun vadeli kredilendirmeye de desteklenmesi sağlanmalıdır.
23. Yasa taslağı, YÖK'ün dışında bir geçici kurul tarafından oluşturulmalıdır. YÖK'ün öz savunma gerekçesiyle paydaşlarını geriletip merkezi otoriteyi güçlendirmesi doğru olmayacaktır. Geçici kurulda öğretim üyeleri temsilci gruplardan biri olmalıdır. Sadece öğretim üyelerinin yasa hazırlaması yanlış olacaktır.

RAPOR

Yaklaşık otuz yıldır tartışılan ve her seçim döneminde çeşitli vaatlere konu olan 2547 sayılı yasa, Türk eğitim tarihi açısından son derece önemlidir. Toplumsal etkisi bir yana, 2547 sayılı yasa 1982 anayasasından önce çıkmış olup, anayasanın ilgili maddeleri bu yasa dikkate alınarak düzenlenmiştir. Böyle bir yasanın, ilk kez bu denli kapsamlı bir şekilde tartışılıyor olması son derece olumludur. Taslak hazırlama sürecinde, ilgili tüm paydaşların doğrudan veya dolaylı olarak sürece dâhil edilmesi sevindiricidir. Tartışmalı ve eksik yönler olsa bile, yasa taslağının hazırlanma süreci farkındalık oluşturma ve görüş alışverişi açısından ciddi faydalar sağlamıştır. Ancak bu kadar geniş kapsamlı tartışmadan ve uygun iklimden başarılı bir sonuç çıkmaması, bundan sonra yapılacak çalışmalarını da olumsuz yönde etkileyebilecektir.

Daha önceki yükseköğretim yasalarının, çıkarıldıkları dönemler gereği ulus devlet bekasını öne çıkaran nitelik taşımaları kendi şartları içinde doğal kabul edilebilir. Tarihi hadiseleri kendi şartları içinde değerlendirmeyi kabul ederken, bugünlerde çıkarılmaya çalışılan yasa için 20 sene sonra ne denileceğini tahmin etmeye çalışmak yapıcı bir meta analiz yapmayı kolaylaştırabilir. Bu suretle günümüzü daha iyi şekillendirmek mümkün olabilir. Taslaktaki satır aralarına bakıldığında, taslağın endoktrinasyon içermeyen, demokratik, özgürlükçü, kaliteyi esas alan çoğulcu, hesap verebilirliğe açık, rekabetçi, katılımcı, kendi kendine öğrenen, çok kaynaklı gelir yapısına sahip bir yükseköğretim sistemi önerdiği görülebilir. Yirmi sene sonra bu taslaktaki hedeflerle, gerçekleşme düzeyleri karşılaştırıldığında gerçek fotoğrafı görmek mümkün olacaktır. Ancak genel olarak bakıldığında, arzulanan hedeflerle ortaya konulan mekanizmaların çok tutarlı olmadığı söylenebilir. Bu düşüncüyü doğuran kanıtlar aşağıda tartışılacaktır.

Yükseköğretim konusu, ülkenin eğitim, bilim ve insan yetiştirme politikaları ile doğrudan ilgilidir. Türk Yükseköğretim Sistemi amaca uygunluk, ülke ihtiyaçları, çalışan, öğrenci ve öğretim üyesi memnuniyeti açısından oldukça yoğun bir şekilde eleştirilmektedir. Tarım ve sanayi toplumu paradigmalarına göre örgütlenmiş olan eğitim sistemimiz 21.yüzyılı değerlendirme, yorumlama ve uygulama açısından geri kalmış, geçmişe yönelik bir görünüm arz etmektedir.

İlgili paydaşların görüşleri alınmasına rağmen, hazırlanan taslak Yüksek Öğretim Kurulu'nun mevcut durumunu güçlendirerek korumasını sağlayacak niteliktedir. Kamuoyunda yapılan eleştirilerin bir kısmı kurulu otorite tarafından "makul" ise dikkate alınmış" ve bazı küçük değişikliklere "izin verilmiştir". İlave olarak, bahsi geçen süreç demokratik tutumun bir göstergesi olarak deklere edilmiştir. Paydaş seçiminde "akıl" adamlar yerine sistem ile ilgili olanların görüşlerinin öne çıkarılması, taslağın ciddi sınırlılığı olarak not edilmelidir. Rektör, dekan ve YÖK sistemi içerisinde çalışan öğretim üyeleri, sorunları kendi zaviyelerinden ifade etmişlerdir. Bu durum da ister istemez taslağın ruhunu "ben ne olacağım" beklentisi nedeniyle olumsuz yönde etkilemiştir.

Taslakta haklı olarak, dünyadaki ve ülkemizdeki değişim ve gelişmelere vurgu yapılmakta, değişimin zarureti vurgulanmaktadır. Ancak yükseköğretim meselesi sadece "güncel" olan değişimlere uyum sağlamaktan ziyade, bir milletin zihinsel sermayesinin ve

mantalitesinin sorgulanmasını ve dönüşümünü içeren bir meseledir. Teknokratik bir bakış açısıyla, demir-çelik politikalarını şekillendirmiş gibi, çağdaş olana uyum sağlamaya yönelmiş olan bir taslak zihniyet dönüşümüne ne ölçüde hizmet edebilir? Çok derinlerde yatan bazı nedenler anlaşılmeden, gerçek ve kalıcı bir çözüm üretmek güçtür. Bu nedenlerden bazıları aşağıda kısaca sıralanmıştır:

FELSEFİ-TEORİK NEDENLER

Bilgiyi nakil nesnesi olarak tanımlayan bir gelenekten geliyoruz. Bilgiyle ilişkimiz ne yazık ki felsefeden beslenmeyen, estetikten uzak, bürokratikleştirilmiş, tarihsel olarak merkezi otoritenin gölgesi altında, nakle dayalı bir görünüm arz etmektedir. Bu nedenlerden dolayı sorun, yalnızca bir yasa meselesi olmayıp, bir zihniyet ve paradigma sorunudur. Mevcut paradigma kendini korumak için yeni bir paradigmaya hayat hakkı tanımaz. Zira Einstein 'ın deyişiyle, “bir sorun onu oluşturan düşünce düzeyi ile çözülemez”. İnsanın doğası, bilimin doğası, tefekkürde yenilenme ve benzeri konular ciddi olarak tartışılmalı ki yeni bir paradigma gündeme gelebilsin. Özgür ortamın olmadığı bir atmosferde, yeni bakış açılarının ortaya çıkması pek mümkün görülmemektedir.

TARİHSEL NEDENLER

İlmiye sınıfının güç ve iktidarla olan ilişki biçimi, tarihsel olarak bilim müesseselerinin içe kapanan ve bilginin gücünü öz varlıklarının idamesi için kullanan bir hüviyete yönelmesine sebep olmuştur. Nizamiye Medresesi'nden başlayan ve Fatih Sultan Mehmet dönemi gibi kısa dönemler hariç, merkezi otoritenin fizik ve düşünce çevresinden ayrılamayan bir ilmiye sınıfı bugün de bu duruşunu devam ettirmektedir. Cumhuriyet dönemindeki “yeniyi eskinin içinde yeşertmekten yoksun” tavır nedeniyle yaşanan kırılma, üniversiteleri “devlet dairesi”ne dönüştürmüştür. Cumhuriyetin başından beri siyaset kurumu, kamu kaynağı kullandığı için üniversiteyi işin tabiatını aşan şekilde etkilemeye çalışmaktadır. Bugün de üniversite camiası, kendi pozisyonunu korumak için “özgün bir yeniyi arayan” değil, “dünü mükemmelleştirmeye çalışan” bir tutum sergilemektedir. Çağdaş hesap verebilirlik ve saydamlık anlayışından pek etkilenmeyen yükseköğretimde yönetici seçim kriterleri, çağdaş üniversite anlayışı ve beklentisi ile uyumsuzdur.

İktidar ve güçle ilişkisini gözden geçirmiş, bilime dayalı bir insan ve âlem tasavvurunun peşinde olan bir “epistemolojik topluluk” oluşturmaya çalışmak başlangıç noktası olarak işe yarayabilir. İlk adım, tabii olarak kendi varlığını sürdürme gayretinde olan YÖK'e kendi yasasını hazırlatma haksızlığından vazgeçmek olabilir.

SOSYO-KÜLTÜREL NEDENLER

Türkiye’de akademisyen ve yükseköğretimde yönetici olmanın hikayesine ve iletişim ağ yapısına bakıldığında konunun sosyo-kültürel boyutunun önemi daha iyi anlaşılacaktır. İki basit soru açıklayıcı olabilir:

- Mevcut işleyiş içinde yükseköğretimde yönetici veya akademisyen olmak için hangi bireysel, sosyal, siyasal, etnik ve inançsal ağlar kullanılmaktadır?
- Bu ülke gerçekten en yeteneklilerini akademik camiaya kazandırmada ne kadar başarılıdır?

Bu soruların cevabı bir araştırma konusu olabilir. Verilecek cevaplar üniversitede öğretim elemanı olabilmenin zihinsel, sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik temellerini açıklığa kavuşturabilir.

Üniversiteye intisabın kökenleri araştırıldığında, muhtemelen entelektüel haz, zeka, tabii tecessüsten ziyade, geçim galesi, statü sembolü, sınıfsal hareket talebi gibi değişkenlerin kısmen öncelikli olduğu fark edilecektir. Uluslararası tecrübesi olan, şehir kökenli yetenekli kişilerin üniversiteye intisap oranı bu argümanın sağlaması olabilir.

Üniversitelerde ücret politikası da ciddi bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tıp fakülteleri bir yana bırakılacak olursa, öğretim üye ve yardımcılarının ücreti birçok kamu kurumundan daha aşağıdadır. Uzman yardımcılığı görevi araştırma görevlisi olmaktan çok daha üst bir görev olarak görülmekte ve talep görmektedir. Bu haliyle üniversite araştırma görevliliği ve üniversitenin geleceği tehdit altındadır. Nitelikli eleman sorunu yükseköğretimi tehdit etmektedir. ÖYP iyi bir uygulama olarak görülmektedir. Ancak, otoriter yönetim anlayışı ve empati yoksunluğu bu kaynağı da olumsuz etkilemektedir. Boş kadrolar bir yana bir çok araştırma görevlisi de bu süreçten ayrılmaktadır.

Hazırlanan yasa taslağı asistan sosyalizasyonunu, üniversiteye intisap kültürünü, bilimin itibarını iyileştirmeyi hedef olarak ortaya koymamaktadır. Toplumun zeka kaymağı olan gençleri akademik hayata çeken, bilim kültürünün hakim olduğu, gençlerin ülkesi ve insanlık için bazı hedefleri içselleştirdiği, ders geçmek veya diploma almaktan önce “yetişme”yi öne çıkaran, topluma ve ekonomiye katma değer yaratan bir üniversite inşa etmek için bunun mekanizmalarının kurulması gerekir. Daha da önemlisi, değer, etik ve kültür konuşulmadan hukuk konuşulmamalıdır.

EKONOMİK NEDENLER

Dünya çapındaki üniversitelerin ortak özelliklerinden biri, devasa bütçeler üzerindeki hükümleridir. Sadece Harvard Üniversitesi'nin bütçesi bile Türkiye'nin bütün üniversiteleri ve okulları dahil, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden daha fazladır. Başka bir ifadeyle, mevcut rekabet tahayyül sınırlarını aşmaktadır. Bu üniversiteler neoliberal politikalara dayalı ekonomik işletmelerdir. Oysa mevcut yasa taslağı mali hususları tümüyle maliye bürokrasisine havale etmiş durumdadır. Bunun böyle olmasını maliye bürokrasisi talep etmektedir. Rektörlerin bütçe artırımı için hatırlı kişileri kolladığı bir düzeni universal diye nitelendiremeyiz. Sadece mali hususlardaki bu yaklaşım bile çağdaş bir üniversite kurulamayacağını işaretidir. Maliye bürokrasisinin üniversiteyi diğer devlet dairelerinden ayırması için bir sebebe ihtiyacı var görünmektedir. YÖK'ün üniversiteler üzerindeki, maliyenin de YÖK üzerindeki bu korporatist tavrı yasa nasıl değişirse değişsin gerçek bir akademik topluluk oluşamayacağını göstermektedir.

TASLAKTA YER ALAN BAZI HUSUSLAR

Vizyon: Taslakta üniversitelerin ideal olarak ulaşmak istediği yer, konum belli değildir. Taslakta 121 kez geçen Türk-Türkiye kelimelerini çıkardığımızda herhangi bir ülkenin yasa taslağı gibi algılanabilir. “Guidelines for Quality Provision in Cross-Border Higher Education” – © OECD 2005 adlı eserde bile, politika yapıcılarının yükseköğretim düzenlemeleri yaparken ulusal önceliklere yer verilmesi gerektiğine işaret edilmektedir. Üniversite elbette evrenseldir ancak yasa taslağında ulusal öncelikler Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu'nun raporları doğrultusunda özgün ve özel bir biçimde yer almalıdır.

Misyon: Üniversitelerin var olma nedeni olan vizyonlarını nasıl gerçekleştirilecekleri net değildir. Neyi, kimin için, ne için yapıyoruz? Taslaktan anlamak güç görünmektedir. Amaç ve kapsam maddesinde bunun işareti verilebilir.

Değerler: Mevcut yasada aşırı idealize edilen ideolojik değerler, rasyonel olarak taslaktan çıkarılmıştır. Ancak, mevcut yasa taslağının hangi değerlere yaslandığı açık değildir. Değerler olmadan üniversiteyi anlayamayız. Çünkü üniversite bir kültür coğrafyasıdır ve değerlerden beslenir. Yasanın üniversitelerde epistemolojik bir topluluk kültürü oluşturulmasını hedeflemesi, temel amaçlardan biri olmalıdır. Taslak yasa, özenle seçilmiş değerlere yer vermediği gibi, örtülü biçimde neo-liberal, dijital kapitalist değerlere yaslanmaktadır. Çünkü gerekçede ifade edilen beş ilke, küresel ekonomik gücün alfabesidir. Yükseköğretim, ekonomik gelişme ve sosyal bütünleşmenin temel dinamiklerinden biri olduğu için, ilke ve değerlerin muhakkak surette çok iyi tasarlanması ve yasanın bunun üzerine oturtulması gerekir. Tümüyle neoliberal değerlere yaslanmak beraberinde “değersizleşme”yi getirecektir. Değerlerin ifade edilmesinde, milli olandan evrensel olana giden bir bakış açısına ihtiyaç vardır. İtaat ve kontrol kültürü yerine, sorumluluk kültürü öne çıkarılmalıdır. Yasa idari tedbirlerle denetleme anlayışından vaz geçip kültür ve atmosfer oluşturmaya odaklanmalıdır. Taslağın üniversite anlayışında Bonapartist kalıntılar, Humboldtian eğilimler ve Anglo-Sakson özentiler bulunmaktadır. Bu konuda net bir karar verilmesi yararlı olacaktır.

Amaç: Yasanın temel amacı, yükseköğretimde okuyacak olan yeni nesillere dünya ölçeğinde kaliteli bir eğitim sistemi kurarak insanımıza, insanlığa hizmetin yolunu açmak olmalıdır. Bu taslakta aşağıdaki “Amaç ve Kapsam” maddesinde de görüleceği gibi merkezde olması gereken öğrenci kıyıda kalmış, ancak öğrencinin daha kaliteli bir eğitim alması için hizmet vereceği varsayılan kişi ve kuruluşlar merkeze yerleşmiştir. Taslaktaki temel ilkeler incelendiğinde, müşterinin öğrenci olması gerekir. Hesap verebilirlik öğrenciye değil, tümüyle üst kurumlara yönelik olarak düzenlenmiştir. MEB, okullar, öğretmenler ve müdürler öğrenci için vardır. Aynı şekilde kurullar, rektörler, dekanlar ve binalar da öğrenci, bilim ve insan için vardır.

Amaç ve Kapsam

MADDE 1 (1) Bu kanunun amacı, Türkiye Yükseköğretim Kurulu ve yükseköğretim kurumlarının kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını belirlemek, bu kurulda ve yüksek öğretim kurumlarında çalışan akademik ve idari personel ile yükseköğretim kurumları öğrencilerin ilişkin hususları düzenlemektir.

(2) Bu Kanun, Türkiye Yükseköğretim Kurulu ile Yükseköğretim kurumlarını ve bu kurumlarda çalışan personel ile yükseköğretim kurumları öğrencilerini kapsar.

Dil ve üslup: Türkiye Yükseköğretim Kurulunun Görev ve Yetkilerinin ele alındığı Madde 7'de olduğu gibi, taslağın genelinde planlayan ve koordine eden bir organizasyon dilinden çok, her şeyi doğrudan veya dolaylı olarak denetleyen, buyurgan bir üslup yer almaktadır. Popüler literatürün kavram ve terimlerinin ziyadesiyle kullanılması ayrı bir dil tartışmasını gerektirebilir.

Strateji: Taslakta, amaca ulaşmak için izlenecek yöntemi ortaya koyan bir strateji yer almamaktadır. Dolayısıyla, önerilen kurullara dayalı taktik yaklaşımın alt yapısı eksiktir.

Değerlendirme: Tüm sistemlerin ana unsurlarından biri değerlendirmedir. Kurulmaya çalışılan sistemde, YÖK üniversiteleri değerlendirirken merkezi otoriteye dayalı korporatist bir yaklaşım kullanmakta, ancak kendisi için bağlama özel bir değerlendirme-denetim yapısı önermemektedir. Üniversitelerde merkezi otoriteye bağlı kalite kuruluyla kalite denetlenmeye çalışılmaktadır. Avrupa Birliği'nde bağımsız Kalite Ajansı olmayan ülke kalmamışken Türkiye'nin hala hantal bürokrasiyle kaliteyi denetlemeye çalışması anlamsızdır. Özerk bir Kalite Ajansına ihtiyaç bulunmaktadır.

Tanımlar: Yasa taslağında yer alan çeşitlilik, kurumsal özerklik ve hesap verebilirlik, performans değerlendirmesi ve bilimsel rekabet, mali esneklik, çok kaynaklı gelir yapısı ve kalite güvencesi gibi kavramlardan ne anlaşıldığının tanımlarda belirtilmemiş olması, taslağı herkesin farklı şekilde algılamasına yol açmaktadır. Bu kavramlardan ne anlaşıldığı tanımlarda veya ilgili kısımlarda yer almalıdır.

Eksenler: Yasa taslağı, çeşitli eksenleri içinde barındırmaktadır. Taslakta mevcut olanlar ve olması beklenenler aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

TASLAKTA YER ALAN EKSENLER	OLMASI GEREKEN EKSENLER
Dünü mükemmelleştirme	Yeni bir paradigma
İtaat ve kontrol kültürü	Sorumluluk kültürü
Popüler Anglo-Sakson terminoloji	Özgün bir bakış açısı
Korporatizm	Özerklik-Öz değerlendirme
Güvensizlik	Güvene dayalı ilişki
Merkeziyetçilik	Standartlara ve kurallara dayalı yaklaşım

Taslak, disiplinler arası yaklaşım, bilgi tabanlı küresel ekonomide rekabet edebilmek için meslek ve iş değişikliklerine uyum sağlayabilen bir eğitim temeli, yaratıcılığa ve girişimciliğe dayalı eğitim öğretim kültürü, yeni teknolojilere uyum ve inovasyon, performansa dayalı ücret politikaları, uluslararasılaşma gibi evrensel eğilimlere somut olarak yer vermemektedir. Bununla beraber, demokratikleşme, bürokrasiyi azaltma, yetki devri, Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunun hedef gösterdiği amaç ve stratejileri dikkate alma gibi ulusal eğilimler de taslakta yeterince dikkate alınmamaktadır.

Taslakta yer alan ilkelerin tümü, neo-liberal politikalarla yürütülen akademik ya da ticari tüm kuruluşların amentüsü niteliğindedir. Diğer yandan, yasa taslağında temel ilke olarak vurgulanan beş ilkenin hangi maddeye nasıl yansıtıldığını anlamak mümkün değildir. Onlarca madde ve fıkra temel ilkelere aykırıdır. Her bir maddenin, iç tutarlılık sağlama gayesiyle, bu ilkelere uygun olup olmadığının sorgulanması ve madde uygunsa yazılması gerekir. Aksi halde temel ilkeler formalite olarak konulmuş gibi algılanabilir. Şöyle ki, temel ilkelere eşitlik, ayrımcılık yasağı sadece ilkeler kısmında bir kez ismen geçmektedir. Bununla beraber, akademik ve bilimsel özgürlük, kurumsal özerklik ikişer kez, çeşitlilik 4, şeffaflık 3, hesap verebilirlik 3, katılımcılık 3, iş birliği 20, bilimsel rekabet 3 ve kalite ise 63 defa metin içinde yer almaktadır. Temel ilkelere yer alan kavram ve terimlerin tüm üniversiteler açısından yazılmış olması, hem işlevsizliği hem de çelişkileri beraberinde getirmektedir. Somut bir örnek olması amacıyla aşağıda tabloda temel ilkeler sıralanmış ve taslak maddelerle ilkeler arasındaki ilişkilere ve çelişkilere örnekler verilmiştir.

İLKELER	MADDELER
Çeşitlilik	Çeşitlilik kelimesi taslakta dört kez geçiyor. Konsey düşüncesinin hayata geçmesinin zorluğu ortadadır. Özel ve yabancı üniversite eklenerek çeşitlilik sağlanması güçtür. Çeşitliliğin hem zarfta hem de mazrufta olması beklenir. Ayrıca rektör tayini yönteminin metinde belirtilen şekilde farklılaşması çeşitlilik getirmez.
Kurumsal özerklik ve hesap verebilirlik	Özerk kelimesi iki yerde tanımsal olarak geçiyor. Avrupa Üniversiteler Birliği tarafından 2011 yılında yayımlanan "University Autonomy in Europe II" isimli çalışmadakine benzer bir özerklik anlayışı yararlı olabilir. Yani, bu dokümanda ifade edildiği gibi örgütsel, mali, personel alımı ve akademik özerklik sınıflaması kullanılabilir.
	Taslakta yer alan bazı maddeler, kurumsal özerklik ve hesap verebilirlik ilkesine aykırıdır. Örneğin;
	Öğrenci kontenjanlarını YÖK'ün belirlemesi
	Akademik performans ölçütlerini YÖK'ün belirlemesi
	Danışma kurullarına YÖK'ün karışması
	Tüm öğretim elemanı ilanlarının YÖK sayfasında yapılması
	Öğretim görevlisi, okutman, uzman ve araştırma görevlisi atamaları
	Öğrenci konseylerinin çalışma usullerinin YÖK tarafından belirlenmesi
	MYO müdürünün Konsey tarafından atanması
	Hesap verebilirlik ibaresi taslakta üç yerde geçiyor. Ancak, konuyla ilgili açık bir süreç veya mekanizma tanımlanmıyor. Bir üst makama sunulan raporla hesap verilebilirliğin sağlanacağı düşüncesi iyi niyetten öteye gidemez. Bu arada, üniversite üst kurumlara hesap veriyor, ancak yazılan beş temel ilke gereği müşterilerine yani öğrencilere hesap vermiyor. Kalite Anlayışı "Makama Arz Olan Bir Rapor" olarak değerlendiriliyor.
Rekabet	Rekabet kelimesi ilkelerde üç kez geçiyor. Metinden anlaşıldığı kadarıyla, rekabeti yasanın bir gereği olarak değil, piyasanın bir gereği olarak vakıf ve özel üniversiteler hayata geçirebilir. Rekabet kavramının sorumluluk kavramıyla eşleştirilmesinde yarar vardır. Rekabet denildiğinde, bazı sınırlamaların kalkması beklenir. Örneğin, vakıf üniversiteleri devlet üniversiteleri gibi arazileri üzerinde teknopark veya okul kurabilmelidir.
Kalite	Kalite kelimesi metinde 63 kez geçiyor. AB ülkeleri içinde özerk kalite ajansı olmayan ülke kalmamışken, TYK içinde kurulacak Kalite Kurulu memur anlayışını aşamaz. Diğer yandan, bu kurula atanacak kişiler belirli siyasi ve ekonomik bağlantılarla o kurullarda yer almak için çaba göstereceklerdir. Akreditasyonun tabiatı gereği, otoriter bir TYK içinde ehliyetli ve bağımsız kişilerden oluşan bir yapı kurulması pek mümkün görülmemektedir.
Akademik ve Bilimsel Özgürlük	Taslakta akademik ve bilimsel özerklik ifadesi iki kez geçiyor. Ancak, bilimsel özgürlük tanımsal ve betimsel durumlarda kullanılan içi doldurulmamış "lüzumlu" kelimeler olarak yer alıyor denilebilir.
Şeffaflık	Şeffaflık kelimesi üç kez açıklama amaçlı geçiyor. Şeffaflığın kurumsallaştırılması söz konusu değil. Eşitlik ve ayrımcılık yasağı, yalnızca ilkeler kısmında bir kez ismen geçmektedir.

MADDELER DÜZEYİNDE AYRINTILI GÖRÜŞLER

Anayasanın 130 ve 131. maddelerinin değiştirilmesine ilişkin olarak, taslağın giriş kısmında yapılan açıklamalar kanaatimizce gerekli değildir. Bu maddelerin anayasadan çıkarılması yararlı olacaktır.

MADDE 1- Amaç ve Kapsam

Bu madde kurullar, başkanlar, üyeler, kurallar üzerine oturtulmuş, yasanın asıl amacı olan öğrenci ve bilim politikası gölgede kalmıştır. Taslağın bütününde öğrencinin hayatının nasıl değişeceği, bilim politikasının ne olduğu, öğretim üyesinin nasıl daha iyi şartlara kavuşturulacağı, araştırma görevlilerinin ne şekilde cazip akademik, sosyal ve mali şartlara erişeceği gibi temel konular yer almamaktadır. Amaç ve Kapsamın yeniden düzenlenmesinde yarar görülmektedir.

MADDE 2 - Tanımlar

Bu kısımda sadece bürokratik terimler yer almaktadır. Bir yasa taslağını aynı şekilde anlayabilmemiz için, özerklik, özgürlük ve şeffaflık gibi kavramların da tanımlanmasında yarar vardır. Örneğin, taraf olduğumuz Bologna sürecinde özerklik kavramı kendi yönetim organını kendisi oluşturan ve karar veren otonom bir yapı olarak tanımlanmaktadır.

MADDE 3 - Temel İlkeler

Yasanın dayandığı temel değerlerin ve Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu'nun belirlediği önceliklerin, ilkelere yansıtılmasında yarar bulunmaktadır. Taslakta yazılan ilkelerin metne yansımaları konusunda eksiklikler bulunmaktadır.

MADDE 4 - Eğitim Öğretim Hürriyeti

Bu maddenin taslakta yer alması geçmişte yaşanan zorlukların önlenmesi amacını taşıyor görünmektedir. Tepkisel bir madde çağrışımı uyandırmaktadır.

MADDE 5 - Bilimsel ve Akademik Hürriyet ve Teminat

Bu madde yine geçmişte yaşanan haksızlıklara bir cevap gibi algılanabilir.

MADDE 7 - Türkiye Yükseköğretim Kurulu'nun Görev ve Yetkileri

TYK ile YÖK'ün görev ve yetkileri birbirine çok benzemekte, hatta yeni kurul mevcuda göre daha fazla güçlendirilmiş görünmektedir. 5. maddede özerk TYK kurulmuştur deniliyor ancak kurulun 6. maddedeki görev ve yetkileri temel ilkelere aykırı olarak üniversitelerin özerkliğini zedeliyor. (c, ç, d, e, ı, m, o fıkraları). TYK tarafından Kalite Güvence Sistemi oluşturulması mevcut haliyle bürokratik bir işlem karakterine bürünebilir. Ulusal yeterlik

belirlemek TYK'nın tek başına yapmaması gereken bir iştir. Maddeyle ilgili diğer bazı hususlar, aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

- Öğrenci kontenjanlarını şimdiye kadar YÖK belirledi, ancak inanılmaz sorunlara yaşandı. Aynı sistemin devamı sıkıntıların artmasına neden olabilir. Bunun yerine üniversitelerin gerekçeli talebi daha fazla dikkate alınmalıdır.
- Öğretim kadrolarının tedariki, üniversiteleri kontrol etmenin bir aracı olmaktan çıkarılmalıdır.
- Yükseköğretim Şurası yerine amaçları iyi tanımlanmış planlı sempozyumlar daha yararlı olabilir.
- Yükseköğretim kurumlarının faaliyetinin denetlenmesi TYK'yı bırakmak merkezîyetçiliği ve iş yükünü artırır. Bilimsel denetim üniversite içi mekanizmalara bırakılmalıdır.

MADDE 8- Genel Kurul

Bu maddede yer alan iki alternatif de mevcut yapının devamı niteliğindedir. Üyeleri kimin seçeceğine odaklanılmaktadır. Kimin seçeceğinden ziyade kimin seçileceği önemlidir. Tavassutla üye atanan kurumlarda yaratıcı çözümler üretilmemektedir. Madde 9 için de aynı durum geçerlidir.

Genel kurul yapısı, siyasetin tabii olarak var olması gereken etkisinin ötesinde, doğrudan veya dolaylı olarak siyasileşmektedir. Bu durum, iktidar ve güç ilişkilerinin yükseköğretim sistemini subjektifliğe ve nepotizme götürmesine yol açabilir. Bu nedenle, genel kurul üyelerinin atanmasında siyasetin etkisi, kamu kaynaklarını yönetmekten kaynaklanabilecek etkinin çok ötesinde olmamalıdır. TYK Genel Kurulu'nda vakıf ve özel üniversiteleri temsilen bir üyenin bulunması faydalı olabilir. Ayrıca Genel Kurul üyeleri en fazla iki defa seçilebilir hükmü konulabilir.

MADDE 10- Başkan ve Başkanlık Teşkilatı

Teşkilatlanma şemasında bazı daire başkanlıkları oluşturulmuştur. Söz konusu başkanlıklar bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Ancak, bunun için yasal düzenlemeye gerek yoktur. Yasa metninin mümkün olduğunca kısa ve öz olmasında yarar bulunmaktadır. Yeni kurulan birimlerle YÖK devasa ve hantal bir yapıya büründürülmektedir. Taşra teşkilatı kurmak da söz konusu olduğu için YÖK bakanlık gibi yapılandırılmaktadır.

MADDE 11- Rektörler Kurulu

Rektörler Kurulu tümüyle yeniden ele alınmalı ve operasyonel projeler üretebilecek küçük bir yapı kurulmalıdır. Bu kurul, yeni kurulan üniversitelere koçluk yapmak için rehberlik modelleri de geliştirebilir.

MADDE 12- Üniversite Konseyi

Hayata geçmesi zor kurgusal bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle taslaktan çıkarılmasında yarar vardır.

MADDE 13- Rektör

4936 sayılı Üniversiteler Kanunu'ndan itibaren, üniversite yönetimlerinde rektörün ağırlığı artmış ve temel konularda karar alma ve uygulama yetkisi tümüyle rektörlere verilmiştir. Senato ve Yönetim Kurulları işlevsizleştirilmiştir. Üniversite yönetiminin yapısında görev-yetki-sorumluluk dağılımı yeniden düzenlenmelidir. Mevcut taslak, eski yapının sürdürülmesini sağlamaktadır. Akademik ve idari işlerin karar alma ve uygulama süreçleri farklılaştırılmalıdır. Rektörün görev ve yetkileri büyük ölçüde bölüm ve fakültele bırakılmalıdır.

“Bölümlerin olumlu görüşü alınarak” ifadesi akademik özgürlük için yeterli değildir. Rektör seçimlerinin üniversitelerde yarattığı facialar, somut kanıtlarıyla ortadadır. Rektör seçimi ne şekilde olursa olsun, üniversitenin entelektüel kapasitesine ve sosyal barışına zarar vermektedir. Seçilen kişiler, sadece kendi ekiplerinin zihinsel ve sosyal kapasitesinden yararlanmakta ve üniversitenin gerçek birikimi kullanılamamaktadır. Üniversitelerin içindeki ekipler, ehliyetten ziyade “tarafçılık” ve benzeri yaklaşımlarla hareket etmek zorunda kalmaktadırlar. Seçim atmosferine girmek istemeyen, siyasilerle ve bürokratlarla yakın ilişki içinde olmayı tercih etmeyen ancak çok donanımlı bilim adamları sahadan çekilmektedir. Rektör seçilmek için kullanılan ilişki ağları, üniversitenin ruhuna aykırıdır. Zaten seçimlerde ortaya çıkan oy dağılımı çoğu kez dikkate alınmamaktadır. Öğretim üyelerinin kendini figüran gibi hissettiği göstermelik seçimler yerine, Sayın Cumhurbaşkanı belli kıstaslar dahilinde projeleriyle başvuran adaylar arasından doğrudan atama yapabilir. Böylece üniversiteler yıpranmamış olacaktır.

MADDE 15- Üniversite Yönetim Kurulu

Bu maddelerde ortaya konulan Üniversite Yönetim Kurulu yapısı, eskisinden farklı değildir. Bu kurullara atanan üyeler, seçim kazanan grubun kadrosuyla sınırlı olup, üniversitenin gerçek potansiyelini yansıtmayacaktır. Bu nedenle, rektörlük seçimleri Senato ve Yönetim Kurulu'na da zarar verebilir. Rektör, Yönetim Kurulu ve Senato ilişkisi görev, sorumluluk ve yetki dağılımı açılarından yeniden düzenlenmelidir. Yönetim Kurulu'na atanan kişiler, büyük ölçüde rektörün etkisiyle kurulda görevlendirildiği için kurulun görevleri rektör tarafından fiili olarak ele geçirilmektedir.

MADDE 17- Dekan ve Fakülte Yönetimi

Olumlu bir maddedir. Dekan adayları Ulusal Kalite ajansının belirlediği standartları taşımak kaydıyla, operasyonel hedeflerini içeren stratejik plan temelli bir dosya hazırlamalıdır. Seçime sadece adaylar değil, belli bir oy yüzdesiyle aday gösterilenler de oylamaya katılmalıdır. Adaylık sürecinin gerektirdiği ilişkilere girmek istemeyen adaylar aday gösterilmek suretiyle sürece doğrudan katılabilirler.

MADDE 18- Enstitü, Araştırma ve Uygulama Merkezleri

İyi düzenlenmiş bir maddedir. TYK ve rektörlerin özellikle bu kuruluşlara atama süreçlerinde özerkliği dikkate almalarında yarar görülmektedir.

MADDE 19- Meslek Yüksek Okulu

Meslek Yüksek Okulları bu taslağın ana amaçlarından biri olmalı ve bu okullar TYK dışına çıkarılıp sektör temsilcileri ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın ortak bir konseyine devredilmelidir. Ne yazık ki, taslakta Meslek Yüksek Okullarının içinde bulunduğu keşmekeşi çözmeye yönelik bir girişim bulunmamaktadır.

MADDE 20-21 - Bölüm ve Bölüm Kurulu, Anabilim Dalı

Bölüm ve Anabilim dalı kısımları, bölüm başkanlıklarının ve anabilim dallarının kendi birimlerini akredite standartlar çerçevesinde yönetebileceği biçimde yeniden yazılmalıdır. Bölüm başkanı önerilen biçimde atanabilir. Bölüm kuruluna öğrenci temsilcisi oy hakkı olarak katılmalıdır. Üniversitede öğrenciyle ilgili olmayan konu çok azdır. Bu nedenle "öğrencileri ilgilendiren konular" tanımlaması gözden geçirilmelidir.

MADDE 22- Öğrenci Konseyi

Öğrencilere bütçe ayrılması olumludur. Öğrenci konseylerine topluma hizmet faaliyetleriyle ilişkilendirilerek kaynak yaratma fırsatı verilmelidir. Başka bir ifadeyle, yalnızca pasif olaraksınırlı bir bütçeyi kullanmakla yetinmemelidirler. İlgili maddelerde geçen "Öğrencileri ilgilendiren konular" ifadesi yeniden tanımlanmalıdır. Zira mevcut taslakta öğrenci katılımı sembolik düzeyde kalmaktadır. "Uslu, çalışkan" öğrencilerin seçilmesine dayalı bir öğrenci konseyi gerçek işlevini yürütemez.

MADDE 25- Yükseköğretim Kuruluşlarının Kuruluşu

Özellikle Kuzey Amerika geleneğine bakıldığında, vakıf üniversiteleri özel üniversitelere değil, devlet üniversitelere daha yakındır. Başarılı vakıf üniversiteleri devlet üniversiteleri için bile itici güç olmaktadır. Bu nedenle, vakıf üniversitelerinin kamu tüzel kişiliğini haiz olması uygun olacaktır. Kamu tüzel kişiliği olmaması halinde, vakıf üniversiteleri kamu yararından ticarileşmeye doğru yönelecektir. Bu durum, vakıf üniversitelerini ve dolaylı olarak devlet üniversitelerini itibarsızlaştıracaktır. İsteyen vakıf üniversitelerinin özel üniversiteye dönüşmesi sağlandığında vakıf üniversiteleri gerçek hüviyetlerine yaklaşacaktır.

MADDE 26- Yükseköğretim Kurumlarının Görevleri

Üniversiteler iyi öğrenci yetiştirme, araştırma, teknoloji, bilim insanı yetiştirme, fırsat eşitliği sağlama gibi görevlerini hakkıyla yürütemediklerinde, yasalara aykırı bir iş yapmadıkları müddetçe hesap vermemektedirler. Bunu sağlayabilecek bir mekanizma olmadıkça, rutini yürütmek üniversite yönetmek için yeterli olacaktır. Bu nedenle, akreditasyonla bağlantılı olarak hesap verebilirliğin bu maddedeki görevler açısından yeniden düşünülmesinde yarar vardır.

MADDE 27 - Yabancı Yükseköğretim Kurumu

Yabancı üniversite uygulamasından birkaç yıl için vazgeçilmeli ve özel üniversiteler sisteme adapte olduktan sonra bu konu ayrıca ele alınmalıdır. Dünyadaki örneklerle bakıldığında, istisnalar hariç kaliteli üniversitelerin başka ülkelere gitmesi nadirattandır.

MADDE 28 - Yurt Dışında Yükseköğretim Kurumu Açma

Olumlu bir girişim olarak değerlendirilebilir. Yurtdışında yükseköğretim kurumu açılması Türkiye'deki denklik şartları dikkate alınarak sağlanabilir.

MADDE 30 - Özel Üniversiteler

Özel yükseköğretim kurumlarının önündeki anayasal engeller kaldırılmalıdır. Önemli olan, kuralları koymak ve izlemektir. Özel üniversite fark yaratma üzerine kuruluyken, eşitlik olsun diye konulan "bir örneklik" uygulamaları esnetilmelidir. Ancak, diploma denkliklerinde standartların iyi korunması için tedbirlere ihtiyaç vardır.

MADDE 31 - Mütevelli Heyet

Mütevelli heyet üyeleri için yasal kriterler belirlendikten sonra üyelerin TYK tarafından onaylanmasına gerek yoktur. Aksi halde subjektif kriterler devreye girecektir.

MADDE 32 - Vakıf ve özel yükseköğretim kurumlarında akademik, idari ve mali konular

Bu kuruluşlarda akademik organların teşekkülü konusunda bazı pilot uygulamalara imkân sağlamak için esneklikler getirilebilir. Tüm üniversitelerin aynı şablonla yönetilmesi hareket alanını kısıtlayacaktır.

Vakıf üniversitelerindeki öğretim elemanlarının ders yükleri, öğretim üyesi ile yükseköğretim kurumu arasındaki hizmet sözleşmesi çerçevesinde belirlenmelidir.

MADDE 33- İleri Araştırma Birimleri

Bu birimlerin belirlenmesine ilişkin esasların eskiye oranla biraz daha netleştirilmiş olması olumludur. Bu uygulama, üniversitelerin çeşitlendirilmesinde bir araç olarak kullanılabilir. Belirli sayıda ileri araştırma birimi olan üniversitelere ihtiyaç duyan kamu kuruluşları tarafından devasa ar-ge, ür-ge projeleri verilebilir. Böylece bu üniversiteler yasa taslağına konulacak istisnai idari ve mali hükümlerle farklılaştırılabilir.

MADDE 34- Teknoloji Transfer Ofisi

Yararlı bir uygulamadır. Ancak çok iyi yetişmiş uzman bir kadro gerektirmektedir. Büyük üniversitelerde kapsamlı merkezler kurup, yeni üniversitelere destek verilmesi uygun olabilir. Her üniversitenin bu tür bir ofisi kurmaya gücü yetmeyebilir. Kurulmadığı takdirde bu kültürün yerleşmesi ihtimali azalır.

MADDE 35- Yükseköğretime Giriş

Yükseköğretime girişin bu kadar ayrıntılı biçimde Kanunda yer alması işin doğasına aykırıdır. Zira konuyla ilgili olarak her yıl yeni ihtiyaçlar doğabilir. Aynı durum 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43. maddeler için de geçerlidir.

MADDE 44 - Doktora Sonrası Araştırmacı Statüsü

Yararlı bir uygulama olacaktır. Proje araştırmacısı istihdamında süre kısıtlamaları genel değil, projenin durumuna göre esnek tutulmalıdır. Ders vermeyen araştırmacı kadrolarının oluşturulması, yararlı bir uygulamadır. Doktora sonrası araştırmacı statüsünün, stratejik konularda vakıf üniversiteleri için de uygulanması yararlı olabilir.

MADDE 45- Akademik Faaliyet Puanı

Bilimsel çalışmayı nicel olarak niteleyen bir yaklaşım içermektedir. Bu maddenin ruhunun yeniden yapılandırılması gerekir. Uygulama, üniversitelere göre değişmelidir. Bu şekilde yasalaşırsa, üniversitelerde yapılan araştırma ve yayın faaliyetleri yine amaçsız bir şekilde devam edecektir. Atama ve yükseltme faaliyetlerinde kullanılacak eserler ortaya çıkacaktır. Aslolan, yapılan yayınların ülke ve toplum kalkınmasına ne derece hizmet ettiği ve ekonomiye katma değeridir.

MADDE 46 - Bilimsel Araştırma ve Yayın Desteği

Akademisyenleri yarıştırmayı hedefleyen bir hususiyet arz etmektedir. Ölçütler nesnel olursa kısmen yararlı olabilir. Zira nihai maksat rekabet değil, sorumluluk kültürüne dayalı bir üniversitedir.

MADDE 49 - Yükseköğretim Kurumlarının Denetimi

TYK'nun denetim yapması yeniden tanımlanmalı ve sınırlandırılmalıdır. Çünkü mevcut denetim yapısının işe yaramadığı açıktır. Bu haliyle kurumlar, YÖK denetçilerine rapor hazırlamak zorunda kalacaklardır. Denetçilerin nasıl denetleneceği hususu kapalıdır. Dış denetim ve öz denetime dayalı bir yapı kurulabilir. Sadece üniversitelerin değil, amaca yöneliklik ve etkililik anlamında TYK'nın faaliyetleri denetlenmelidir. TYK'nın denetlenmesi ve hesap verebilirliği yasa içinde düzenlenmesi gereken bir konudur.

MADDE 50- Kalite Kurulu

Bu maddede yer alan Kalite Kurulu ve diğer bürokratik birimlerden vazgeçilmelidir. Büyük bir kurula dönüştürmeden yalın ve bağımsız kalite ajansı kurulmalıdır. Bu ajans, ulusal veya uluslararası akreditasyon kuruluşlarının da desteğiyle dereceleme konusunda yıllık bildirimler yayımlamalı ve fakülte düzeyinde her yüksek öğretim kurumunun durumunu rapor etmelidir. Asla bir yaptırım gücü olmamalıdır. Yeni üniversitelere TYK denetimi yerine, özerk kuruluşlarla koçluk yapılmalıdır. TYK Kalite Kurulu kaliteyi amir-memur ilişkisi içinde çözmeyi amaçlamaktadır. Kalite öz değerlendirme ve dış değerlendirmeyle çözülebilecek bir konudur.

MADDE 57- Öğretim Üyeleri Dışındaki Kadrolara Öğretim Elemanı Atanması

Doktoralarını başarıyla tamamlayan araştırma görevlileri doktoralarını tamamladıkları tarihten itibaren 1 yıl daha araştırma görevlisi olarak çalışabilirler. Bu sürenin sonunda kadroyla ilişkileri kesilir ifadesi, daha öncede belirtildiği gibi tehlikede olan araştırma görevliliği sürecini olumsuz yönde etkileyebilir. Başka bir ifadeyle, yükseköğretimdeki nitelikli eleman sorunu taslağın bu haliyle daha da derinleşebilir. Sürecin sonunda ilişkin kesilmesi gibi sergilenen otoriter ve katı tutum yerine, seçenek içeren ve çözüm odaklı bir yaklaşım sergilenebilir. Araştırma görevliliğinin öğretim üyesi ya da akademisyen olma sürecinin ilk ve en önemli basamaklarından biri olduğu düşünüldüğünde, durumun vahameti daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

MADDE 59 - Öğretim Elemanı Yetiştirme

Sık değişebilecek bir konu olduğu için, kanun yerine yönetmelikle düzenlenmesi yararlı olabilir. Diğer yandan Madde 51-59 da yer alan atama ve yükseltme ve yetiştirmeler, bürokratik süre ve şartlarla değil, yetenek avcılığına izin veren bir yapıyla yönetilmelidir.

ÖZET OLARAK ÖNERİLER

1. Yükseköğretimle ilgili hususlar Anayasadan çıkarılmalıdır.
2. Yasa taslağı 10 sayfayı geçmeyecek şekilde çerçeve bir yasaya dönüştürülmelidir.
3. Üniversiteler özerkliğe hazır değil diyerek üniversiteleri aşırı merkezi bir kontrolle yönetmek, üniversite kavramının özüne aykırıdır. Üniversiteler özerkliğe hazır değil demek, toplum demokrasiye hazır değil diyen elitistler gibi düşünmek anlamına gelebilir.
4. Genel gerekçedeki kurumsallaşmış, kurumsallaşmamış üniversite ifadeleri çıkarılmalıdır. Kurumsallaştığı ifade edilen üniversitelerdeki denetleme raporlarına bakıldığında bunun işlevsel olmadığı görülecektir.
5. Madde 6'da, TYK'nu planlayan, koordine eden, değerlendiren teşkilat olarak tanımlamakta yarar vardır. "Düzenleyen, denetleyen" ifadeleri TYK'nu eskisinden daha güçlü, bürokratik olarak büyümüş, buyurgan yapıya yönelteceğinden çıkarılmalıdır. Üniversitelerle ilgili tüm maddelerde, TYK üniversite özerkliğini ortadan kaldırmaktadır.
6. Madde 7'deki c, ç, d, ı, m, o fıkraları, üniversitelerin karar vermesi gereken konularda TYK'nu merkezi otorite haline getirmektedir. Yeniden yazılmasında yarar bulunmaktadır.
7. Madde 8'de yer alan iki alternatif de mevcut yapının devamı niteliğindedir. Üyeleri kimin seçeceğine odaklanılmaktadır. Kimin seçeceğinden ziyade, kimin seçileceği önemlidir. Tavassutla üye atanan kurumlarda yaratıcı çözümler üretilememektedir. Madde 9 için de aynı şey geçerlidir.
8. Madde 11'deki Rektörler Kurulu, tümüyle yeniden ele alınmalı ve operasyonel projeler üretebilecek küçük bir yapı kurulmalıdır. Bu kurul, yeni kurulan üniversitelere koçluk yapmak için rehberlik modelleri de geliştirebilir.
9. Madde 12'deki Üniversite Konseyi, hayata geçmesi zor kurgusal bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, taslaktan çıkarılmasında yarar vardır.
10. Madde 13'teki rektörün görev ve yetkileri, büyük ölçüde bölüm ve fakültelere bırakılmalıdır. "Bölümlerin olumlu görüşü alınarak" ifadeleri akademik özgürlük için yeterli değildir. Rektör seçimlerinin üniversitelerde yarattığı facialar, somut kanıtlarıyla ortadadır. Seçimlerde ortaya çıkan oy dağılımı, çoğu kez dikkate alınmamaktadır. Öğretim üyelerinin kendini figüran gibi hissettiği göstermelik seçimler yerine, Sayın Cumhurbaşkanı belli kıstaslar dahilinde projeleriyle başvuran adaylar arasından doğrudan atama yapabilir. Böylece üniversiteler yıpranmamış olacaktır.
11. Madde 19'daki Meslek Yüksek Okulları, TYK dışına çıkarılıp sektör temsilcileri ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın ortak bir konseyine devredilmelidir.
12. Madde 20 ve 21, bölüm başkanlıklarının ve anabilim dallarının kendi birimlerini akredite standartlar çerçevesinde yönetebileceği biçimde yeniden yazılmalıdır.
13. Madde 27'deki yabancı üniversite uygulamasından vazgeçilmeli ve özel üniversiteler sisteme adapte olduktan sonra ayrıca ele alınmalıdır. Mali hususlar yasa taslağında net olarak belirtilmeli ve maliye bürokrasisinin bakış açısı sorgulanmalıdır. Sekizinci Bölüm tümüyle yeniden yazılmalıdır.

14. Madde 29'daki vakıf üniversiteleri kamu tüzel kişilik hüviyetini korumalıdır. Vakıf Üniversiteleri özel üniversitelere değil, Devlet Üniversitelerine yaklaştırılmalıdır.
15. Madde 50'de yer alan Kalite Kurulu ve diğer bürokratik birimlerden vazgeçilmelidir. Büyük bir kurula dönüştürmeden, yalın ve bağımsız bir Kalite Ajansı kurulmalıdır. Bu ajans, ulusal veya uluslararası akreditasyon kuruluşlarının desteğiyle yıllık bildirimler yayımlamalı ve yaptırımını olmadan fakülte düzeyinde durum raporu yayımlamalıdır. Yeni üniversitelere TYK koordinasyonunun yanı sıra özerk kuruluşlarla koçluk yapılmalıdır.
16. Madde 51-59 da yer alan atama ve yükseltme ve yetiştirmeler, bürokratik süre ve şartlarla değil, yetenek avcılığına izin veren bir yapıyla yönetilmelidir.
17. Taslakta çeşitlilik sadece özel ve yabancı üniversite kurulmasıyla ilişkilendirilmektedir. Oysa kastedilen çeşitlilik, fonksiyonlar ve süreçler açısından çok boyutludur; standarttan uzak esnek yapılar kurmayı hedeflemektedir.
18. Geçmişten gelen bazı endişelerle her standardın merkezden belirlendiği katı bir yapıyı öngörmektedir. Bu yapıyla, çeşitliliği sağlayacak esnek modeller kurmak mümkün değildir. Örneğin, belirli maaş skalalarıyla, yüksek rekabete girebilecek iyi öğretim üyelerini ve profesyonel idari kadroları üniversitelere çekmek zordur. Çeşitlilik, merkeziyetçi standardizasyondan olması gerektiği kadar kaçınmakla gerçekleştirilebilir. İhtisas üniversitesi, araştırma üniversitesi, eğitim ağırlıklı üniversite, sektör odaklı üniversite gibi pilot çalışmalara izin veren esnek bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu arada, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK gibi kuruluşlar en iyi 4-5 üniversiteyle Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu'nun önerileri doğrultusunda özel protokol yapıp 5 yıllık özel hedefler isteyebilirler. Bu anlayışın yasal düzenlemelerle vurgulanmasında yarar vardır.
19. Yükseköğretim Kanunu, muhakkak surette ortaöğretimi dikkate alarak hazırlanmalıdır. Taslakta bu yönde bir cümle dahi geçmemektedir.
20. Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunun hedefleri yasaya yansıtılmalıdır.
21. Milli ve olimpik sporcuların üniversiteye kabulleri konusunda özendirici tedbirler alınmalıdır.
22. Ekonomik durumu zayıf öğrencilerin sadece başarılı öğrencilere sınırlı burs yaklaşımıyla değil uzun vadeli kredilendirmeyle de desteklenmesi sağlanmalıdır.
23. Yasa taslağı YÖK'ün dışında bir geçici kurul tarafından oluşturulmalıdır. YÖK'ün öz savunma gerekçesiyle paydaşlarını geriletip merkezi otoriteyi güçlendirmesi doğru olmayacaktır. Geçici kurulda, öğretim üyeleri temsilci gruplardan biri olmalıdır. Sadece öğretim üyelerinin yasa hazırlaması yanlış olacaktır.